

REALISE FORUM – PRVO SLOVENSKO OMIZJE

Center za energetska učinkovitost IJS,
Rektorski center Brinje, Podgorica,
26. 5. 2005

POVZETEK

Navzoči: Blanka Polh, *HSE*; Ervin Seršen, *Javna agencija RS za energijo*; Milan Šturm, *Eko-consulting*; Bojan Kumer, Damir Lončar, Viktor Tjanšek, *Elektro Celje*; Uršula Krisper, *Elektro Ljubljana*; Taja Cvetko, *IREET Inštitut*; Branko Fatur, Mihael G. Tomšič, Andrej Klemenc, *Slovenski E-Forum*; Marko Gospodjinački, *Ekowatt in ZDMHE*; Klemen Podjed, *Electras d.o.o.*; Fouad Al-Mansour, *IJS-CEU*; Andrej Hanžič, *FERI UNI MB*; Alojz Ivanušič, *Elektro Maribor*

A) Sistemi podpore zeleni elektriki: značilnosti, rezultati in izkušnje

Sedanji sistem v Sloveniji, ki temelji na obveznem odkupu ter zagotovljenih odkupnih cenah in premijah je vzpostavil stanje, ki je boljše kot pred tem, saj je odkup zagotovljen in cena znana. Slabost - vlada ne izvaja sklepa o usklajevanju z inflacijo. Neurejeni so drugi robni pogoji, za nekatere OVE (mHE, VE) predvsem je zamudno in nepredvidljivo umeščanje v prostor, kjer morajo biti objekti vnešeni v spremembo občinskih planov, ki jo mora potrditi država. Za mHE je pomemben tudi problem zaostrovanja zahtev glede minimalnega pretoka v strugi vodotoka na katerem je locirana oz. obratuje mHE. V razpravi se je izkazalo, da v Sloveniji še ni razrešen konflikt med »sistemskimi« ponudniki »zelenih elektrike« (HSE in elektro-distribucijska podjetja) in »nesistemskimi ponudniki«, predvsem mHE. Slednji se še vedno srečujejo s številnimi ovirami pri pridobivanju tehničnih dovoljenj in se imajo za »poskusnega kunca kako s tehničnimi predpisi onemogočati konkurenco«, medtem ko prvi smatrajo, da so zaradi obveze zagotavljanja sistemskih storitev v odnosu na druge v diskriminiranem položaju. Sicer pa v Slovenii zaradi tega, ker se tržne igre šele učimo in zaradi prevlade enega samega velikega ponudnika, kljub hitremu razvoju v nekaterih segmentih trg še ni dosegel stadija »razvitega liberaliziranega trga«, zato Slovenija precej odstopa od drugih v projekt REALISE-Forum vključenih držav.

RECs: sistem certifikacije je prostovoljen, vendar preveč drag, da bi se izplačal neodvisnim kvalificiranim proizvajalcem oz. podjetjem, ki so jih za proizvodnjo "OVE-E" ustanovila distribucijska podjetja. Nudi pa trgovcem z "modro energijo" dobro orodje za prepričevanje kupcev oz. pri doseganju zaupanja kupcev, da niso kupili "mačka v žaklju" temveč res le določen delež energije, ki prihaja iz že zgrajenih (večjih) vodnih elektrarn.

Sistem potrdil o izvoru in sistem sledljivosti - predpisan s strani države, nadzor nad njim v rokah neodvisnega regulatorja - Agencija za energijo. Prednost je v tem, da bodo kupci "OVE-E" verjetno bolj in bolj izbirčni in bodo sicer želeli električno iz OVE, vendar bodisi iz točno določenega OVE ali pa bodo sicer zahtevali OVE-E, vendar ob tem postavljali pogoj, da ne sme biti iz tega ali onega OVE (ki se jim zaradi tega ali onih razlogov ne bo zdel "pravi"). Se pa glede na šibkost zaupanja v državo nasploh in še posebej v inšpekcijske službe

ter inštitucije na področju elektro-energetike, ki ima še vedno značaj državno-monoplone oskrbne dejavnosti, lahko pojavi vprašanje zaupanja oz. nezaupanja v s strani države predpisane sisteme nadzora. Produkti, ki ciljajo na podobne ciljne skupine, npr. proizvodi ekološke pridelave in predelave hrane, so zaupanje potrošnikov pridobili s prepletanjem sistema samokontrole in kontrole države ter razpoznavnimi blagovnimi znamkami.

Vprašanje zaupanja v sistem ima dva vidika - zaupanje v to, da se res kupuje OVE-E oz. da ni ena in ista količina električne energije iz OVE na trgu istočasno prodana več različnim kupcem, drugo pa je vprašanje zaupanja v deklarirano namensko porabo dobička od prodaje OVE za nadaljne investicije v OVE, kjer je poleg vprašanja "kako naj vem, da bodo sredstva šla res za obnovljive vire" pojavlja tudi vprašanje "kako naj vem ali sredstva ne bodo šla za projekte OVE-E, ki razen kriterija obnovljivosti ne ustrezajo mojim pričakovanjem o tem, kaj je oz. kakšna bi morala biti "zelena elektrika". Gre za neko vrsto "pravične trgovine" na trgu z električno energijo. Je pa za Slovenijo relevantno vprašanje ali se lahko gremo "pravično trgovino", če (še) nimamo izpolnjenih pogojev za resnično konkurenčen trg z električno energijo.

Konec koncev, ne pa tudi nenazadnje se pojavlja vprašanje kako lahko na povečanje sprejemljivosti in zaupanja v OVE-E prispeva širjenje oz. vzpodbujanje možnosti, da posamezniki, podjetja in javne inštitucije ne postanejo le kupec, temveč tudi "prodajalec-kupec" OVE-E oz. kvalificirane električne energije. V tujini so k pozitivnemu imidžu OVE-E veliko prispevale javne institucije, ki so postale takšni "proizvajalci-kupci", eno od relevantnih vprašanj v Sloveniji pa je, ali bi bilo pri nas glede na zakonodajo kaj tekega sploh mogoče. Drugo relevantno vprašanje pa je vprašanje ustrezne internalizacije eksternih stroškov centralnih sistemov oskrbe v primerjavi s sistemi distribuirane (lokalne) proizvodnje. Dejstvo je namreč, da se ekspanzija centralnih sistemov oskrbe po eni strani sooča z visokimi transakcijskimi stroški zaradi vse večjega nasprotovanja prebivalstva velikim posegom v prostor (ki jo npr. zahtevajo nova prenosna omrežja), po drugi strani pa je deležna podpore EU, ker naj bi prispevala k povečanju integracije in možnosti trgovanje z električno energijo med članicami EU ter s tem h konkurenčnosti in zanesljivosti oskrbe, kar pa v primeru slednje ne drži vselej oz. je tak argument ideološki, če je vzet iz konkretnega konteksta vsakokratnega elektro-enegetskega sistema ter regulacije trga in vprašanja, kako dobro tržna regulativa preprečuje oz. sankcionira rizike motenj oskrbe z električno energijo, ki jih povzroča (čezmejno) trgovanje z električno energijo.

B) »Zelena elektrika« v Sloveniji. Kdaj je obnovljivo tudi »zeleno«?

Medtem ko bi se dalo vprašanja zaupanja pri prvi vrsti načeloma rešiti z vključevanjem predstavnikov potrošniških in okoljskih neprofitnih državljskih organizacij v delovanje Agencije za energijo ter skladov OVE-E pri (distribucijskih?) podjetjih, pa je do zadovoljivega odgovora na vprašanje drugega tipa mogoče priti le z oblikovanjem konsenza deležnikov (podjetij, potrošnikov, okoljskih NVO, regulatorja) o kriterijih okoljske sprejemljivosti, ki poleg kriterija obnovljivosti vira ter upoštevanja predpisanih parametrov varstva okolja in naravnih virov upošteva tudi "zlate standarde" dobre prakse pri varovanju narave oz. pri vplivu na (redke in ogrožene) habitate ter rastlinske in živalske vrste, naravno (in kulturno) dediščino in vrednote ter varovanje krajine. Ker pa gre pri OVE oz. OVE-E tudi za nove tehnologije, pri katerih je do vrste odgovorov glede (zmanjšanja) vpliva na naravo in krajino mogoče priti le po poti eksperimentiranja in učenja, bi morali standardi dobre prakse omogočati tudi učne procese oz. izgradnjo objektov, ki omogočajo pridobivanje teh izkušenj v

Sloveniji, ob tem pa upoštevati dejstvo majhnosti in fragmentiranosti habitatov oz. populacij posameznih redkih in ogroženih vrst v Sloveniji. Ob kvalitetnih informacijah glede števila osebkov določene redke ali ogrožene rastlinske in živalske vrste na določeni lokaciji, poznavanja vedenja določene živalske vrste v odnosu do sprememb v okolju (sprememba letnega časa oz. vremena, vrsta, način in frekvenca človekovih posegov), kvalitetnih in integriranih informacijskih sistemih ter zaupanju v sisteme opazovanja, nadzora in sankcioniranja si je mogoče v prihodnosti zamisliti tudi fleksibilne sisteme okoljske oz. naravovarstvene regulacije. Vetrne elektrarne bi npr. lahko obratovale tudi v koridorju ptic selivk, vendar ne v pogojih slabe vidljivosti v času, ko je mogoče pričakovati migracijske prelete. Seveda pa bi morale biti sankcije za kršenje ostre in "avtomatične". Npr. ob prvi ugotovljeni kršitvi pogojna finančna kazen, katere plačilo avtomatsko sproži druga ugotovljena kršitev, medtem ko tretja ugotovljena kršitev vodi do izgube statusa in s tem do izgube finančne podpore za OVE-E ali do odvzema obratovalnega dovoljenja.

C) Strategije povečanja deleža elektrike iz OVE v Sloveniji

Postavlja se vprašanje zakaj sploh povečati delež OVE v Sloveniji. Nizozemska vlada je pred kratkim objavila, da se odpoveduje indikativnemu cilju povečanja deleža OVE in razmišlja o tem, da bi večji poudarek dala učinkoviti rabi energije. Cilja povečanja OVE pri oskrbi z električno energijo v Sloveniji ni samoumeven ne glede na to, da smo sprejeli - sicer pravno neobvezujočo - obvezo po povečanju deleža OVE-E iz 29,9% na 33,6% do leta 2010. Funkcijo internalizacije eksternih stroškov v veliki meri prevzemajo obveze zmanjševanja emisij TGP oz. naraščajoče cene za "emisijskih kuponov" v okviru EU sheme trgovanja z emisijami CO₂.

Strategija povečanja deleža OVE v Sloveniji je smiselna in upravičena v primerih ko je zmanjšanje TGP s projekti povečane rabe OVE ob upoštevanju eksternih stroškov konkurenčno z drugimi opcijami zmanjšanja (zamenjava goriv, povečanje izkoristkov, ukrepi URE, nakup emisijskih kuponov) ali kadar ima povečana proizvodnja OVE-E dokazljive in kvantitativno ovrednotene pozitivne vplive na tehnološki in regionalni razvoj (promocija določenega območja kot trajnostnega tudi v smislu, da se v večji meri oskrbuje z OVE oz. OVE E) ter razvoj podeželja (npr. raba lesne biomase kot smiselna nadgradnja skrbi za preprečevanje zaraščanja kulturne krajine, proizvodnja bioplina kot možnost za izboljšanje skladnosti kmetijske in turistične rabe prostora) in/ali na zaposlovanje ter zmanjševanje drugih okoljskih bremen (npr. kofermentacija večine biološko razgradljivih odpadkov).

Druge države, ki imajo podoben sistem vzpodbujanja OVE-E so ta sistem izrabile kot enega od mehanizmov za razvoj (ali prevzem) novih tehnologij, razvoj novih viskotehnoloških industrijskih panog z velikim deležem znanja, dodane vrednosti in dobrimi izvoznimi perspektivami ter s tem povezanim odpiranjem novih, "high-tech" delovnih mest v proizvodnji, projektne in finančnem inženiringu, trženju itd. Slovenija je bila ob koncu osemdestih let prejšnjega stoletja na področju znanja in tehnološkega razvoja na marsikaterem področju OVE oz. OVE-E mednarodno konkurenčna, vendar potem ni znala in/ali zmoгла oblikovati ustreznega podpornega okolja in politike industrijskega in tehnološkega razvoja. Sedaj bi bilo potrebno na novo analizirati kje so razvojne priložnosti Slovenije pri razvoju in širjenju tehnologij OVE-E ter kateri robni pogoji, vključno s sistemom nadomestil pri odkupu OVE-E, omogočajo razvoj tehnologij OVE, ki bo vodilo do realistične možnosti odpiranja kvalitetnih in perspektivnih delovnih mest v Sloveniji. Prednost sedanjega sistema je res v

tem, da zagotavlja investitorjem zanesljivost glede cen na daljše obdobje, vendar je njegova slabost v tem, da v pogojih, ko ni več možnosti carinske in druge zaščite domačih proizvajalcev, zagotavlja posredne finančne transferje tudi proizvajalcem opreme ter projektnih storitev, pri katerih ni udeležbe domačega kapitala, znanja in dela ali pa je ta delež zelo majhen in brez perspektive povečanja.

V tem kontekstu in v kontekstu okoljskih, naravovarstvenih in prostorsko/krajinskih robni pogojev oz. vplivov bi kazalo obravnavati posamezne tehnologije OVE-E še zlasti:

- nove tehnologije OVE-E na osnovi lesne biomase: OHC, male kogeneracije (tudi vprašanje transparentnosti in regulacije trga z lesno biomaso)
- tehnologije OVE-E na osnovi bioplina (tudi vprašanje ustreznih kapacitet in organiziranosti sanitarno-okoljskega nadzora ter demonopolizacije in reguliranja trga sosubstratov, zlasti klavniških odpadkov; vprašanje navzkrižnega subvencioniranja proizvodnje OVE-E na osnovi kofermancije poljedelskih kultur)
- vetrne elektrarne (nediskriminatrnost pri priključitvi na distribucijsko omrežje, naravovarstveni vidiki in možnost učnih procesov)
- foto-napetostnih elektrarn (tudi vprašanje javnih institucij kot kupcev-prodajalcev)
- solarnih elektrarn (prostorska umestitev oz. sprejemljivost)
- soproizvodnje električne energije na osnovi fosilnih virov z visokim izkoristkom

Povzetek pripravil:
Andrej Klemenc